

Verden rundt uden hat

I 1920 sender *Berlingske Tidende* den kun 20-årige journalist-spire Estrid Ott ud på jordomrejse. Avisen mener, at "der må være håb et sted", efter Første Verdenskrig har henlagt Europa i mørke. Ott skulle vise sig at udfordre både måden at tænke feminisme og kønsroller på.

af forskningsstipendiat, dr.phil. Lotte Thrane,
Det Kongelige Bibliotek

I 1928, hundredåret for Jules Vernes fødsel, sendte et dansk dagblad den 15-årige Palle Huld verden rundt. Det var Viggo Cavling, redaktør på *Politiken*, der fik ideen. Det unge menneske skulle slå rekorden fra Vernes roman *Jorden rundt i 80 dage*. Det blev der skrevet mange historier til avisen om, og Palle skrev også selv en bog med titlen *Jorden rundt paa 44 Dage*. Den blev genudgivet i 2012, hvor Palle Huld ville være fyldt 100 år.

Hvad de færreste ved er, at ideen med at sende et ungt menneske verden rundt i PR-øjemed var genbrug. Det havde *Politikens* konkurrent *Berlingske Tidende* allerede gjort 1920-21 – og her taler vi ovenikøbet om en ung kvinde.

I 1920 er der nu ikke noget jubilæum at fejre. Europa vander sig over følgerne af Den Store Krig, historiens første verdenskrig. Danmark deltog ganske vist ikke aktivt, men netop derfor kunne mange tjene godt på at levere landbrugsvarer – mad! – til de krigsførende nationer, og det gav andre moralske tømmermænd. I 1920 er verden på alle måder forandret, både fysisk og mentalt – nye grænser trukket,

magtcentre flyttet, magtbalancer ændret. Det kulturшок, de nye erkendelser medførte, var med til at svække forældregenerationens tillid til fremtiden; en form for duknakked resignation var udbredt.

“Kan det virkelig passe”, diskuterede de på avisredaktionerne, mens pessimismen bredte sig yderligere – “er der slet ikke nogle positive historier?” Så er det, at en vaks redaktør foreslår at sende et ungt menneske ud på en lang rejse for at opleve og beskrive verden, som den tager sig ud netop nu, set med unge øjne. For der *må* være håb et sted.

Morgendagens generation

Redaktørens håb knyttede an til en tidstypisk interesse for børn og ungdom, for ‘morgendagens generation’, der voksede frem i disse år, sideløbende med pessimismen. Blikket blev her rettet mod det vitale eller det oprindelige i mennesket, og helst i en form, der endnu var uspoleret af ‘kulturen’. Denne interesse for det oprindelige gik udmærket hånd i hånd med begejstring for teknologi efter amerikansk mønster – biler, flyvemaskiner, film – alt, hvad der bevægede sig, og helst hurtigt.

A DAINTY DANISH AMAZON

Estrid Ott, Hatless Girl Scout and Successful Authoress, Pauses in New York, on Her Trip Around the World, to Tell How She Trained Her Naturally Slight Physique to Walk Forty-eight Miles a Day.

En scrapbog, som Estrid Ott har efterladt, er ved at sprænges af avisudklip fra USA, Japan og Kina – med titler som "A Dainty Danish Amazon" og "Danish Girl Scout on World Hike". Her et avisudklip fra New York World.

Overordnet var det en tro på den snar-rådige og handlekraftige, stærke – også fysisk stærke – ener.

Spejderbevægelsen, der i 1920 kunne fejre 10 års jubilæum i Danmark, var tæt forbundet med den vitalisme og primitivisme, der er på færde her, i form af fysisk træning af militært tilsnit og en ideologisk opdragelse af de unge medlemmer, hvor forestillingerne var hentet fra middelalderens riddervæsen, fra indianerkulturen og Kiplings bøger fra Indien. Bevægelsen var også ivrig aktør i det, der i disse år vitterlig var en kamp om ungdommen. Spejderne konkurrerede om de unges gunst med andre uniformerede korps som det kristelige FDF (Frivilligt Dreng-Forbund) og det opstigende Socialdemokratis svar på de to borgerlige korps: DUI (De Unges Idræt). Kampen om børn og unge optrappes yderligere

efter 1918, hvor den temmelig militari-stiske spejderbevægelse mistede en del medlemmer.

Kulturkamp i spejderuniform

Da *Berlingske Tidende* i 1920 valgte at sende en ung kvinde af sted, var det i sig selv opsigtsvækkende. Man havde kig på den kun 20-årige journalistspire Estrid Ott, der netop var vendt hjem til København fra sin læreplads på *Vestjyllands Folkeblad* i Varde. Frøken Ott var ganske vist datter af en berømt mand på Politiken, Johannes Hansen-Ott, der sammen med den legendariske Henrik Cavling havde gennemført en ublodig paladsrevolution på avisen i 1904, hvor den moderne omnibusavis så lyset. Hendes mor, Olga Ott, var heller ikke tabt bag en vogn; hun var en succesfuld samfundskritisk skuespilforfatter og på

bedste fod med Georg Brandes. Forældrene var fordomsfri kulturradikale med en omgangskreds, der rummede politikere som P. Munch og C.N. Starcke, iværksættere som Egmont H. Petersen, kulturpersonligheder som Brandes-brødrene, kunstnere som Karin og Sophus Michaëlis og Herman Bang – og eventyrere som grønlandsfarerne Mylius-Erichsen og Knud Rasmussen.

Alt det valgte *Berlingske Tidende* at se gennem fingre med, for frøken Ott var også berømt som sig selv og kunne kalde sig forfatter; hun havde allerede fået udgivet tre bøger – heriblandt den pædagogiske utopi *Nisseriget* (1917), der i dag er optaget i *Den Store Danske Kanon*. Og så var hun spejder – i absolut opposition til og hånet af sin radikale familie. Det var den vigtigste grund til, at avisen valgte hende.

Her er man nok blevet prikket på skulderen af den kontroversielle spejderchef, ritmester Cay Lembcke, hvis synspunkter *Berlingske* gerne gav spalteplass. Det skal have været hans idé at sende unge Estrid verden rundt – i spejderuniform – som repræsentant for Det Nye Menneske. Spejderne, mente han, skulle være frontkæmpere i krigen mod “slaphed og dekadence” – i hans øjne den største trussel mod det nationale fællesskab i 1920.

Estrid Ott, der allerede som ung kunne karakteriseres som en snarrådig, handlekraftig og stærk ener – altså Lembckes nye menneskeideal – var nu især fascineret af det, man kunne kalde spejderbevægelsens feministiske potentiale, nemlig det spejderlivet kunne tilbyde piger og unge kvinder: Et aktivt, udadvendt liv med masser af fysisk aktivitet og muligheder for at lære at færdes i

naturen og i verden, helt på egen hånd. At være på lige fod med de unge mænd, med andre ord. Det var ikke daglig kost for borgerskabets unge piger i begyndelsen af det 20. århundrede. Hun tog derfor uden betænkning mod *Berlingske Tidendes* tilbud – mens hendes *Politiken*-læsende familie knurrede.

En radikal går enegang

Estrid Ott var en ganske sammensat person, men hun var hele livet “radikal i sit hjerte”, som hun selv udtrykte det, og desuden medlem af partiet. Påvirkningen hjemmefra må have været effektiv, for allerede i 1915, hvor hun selv var 15, og hvor Første Verdenskrig buldrer løs i Europa, interviewer hun *Politikens* teaterkritiker Sven Lange om hans rolle som fredsfaktivist i *Ford-ekspeditionen*, en uofficiel, men økonomisk velpolstret amerikansk fredsbevægelse, der var organiseret af den ungarske pacifist og kvindesagsforkæmper Rosika Schimmer og finansieret af bilfabrikanten Henry Ford.

De to ankom til Oslo sammen med 30 andre velhavende fredsfaktivister december 1915 på en chartret atlantterhavsdamp, og planen var at sejle rundt i Europa og agitere for en fredskonference – under overskriften *Our Soldiers out of the Trenches Before Christmas*. Organisatorisk inkompetence og en influenzaepidemi om bord satte dog en stopper for planen.

Estrid Otts mor, forfatteren Olga Ott, var sammen med veninden og kollegaen Karin Michaëlis også stærkt engageret i fredssagen: Karin Michaëlis med filantropisk arbejde i Wien, Olga Ott med to enaktere, *De Vaabenløse* og *Du skal ære* (1916), hvor hun kritiserer dansk neutralitet og gullaschbaronerne, der tjente mange penge på neutraliteten.

Bølgerne er med garanti gået højt omkring middagsbordet i det Ott'ske hjem under krigen.

Men nu har vi 1920, og Estrid er 20, og hun vil ud i verden. Rejseprojektet blev døbt *Verden rundt uden Hat*, en både mystificerende og provokerende titel. Ideen kom hverken fra avisen eller fra spejderchefen, den var unge Estrids helt egen. At rejse "uden hat" var en understregning af, at det drejede sig om en moderne, ung kvinde, der optrådte naturligt og ukonventionelt. Her tænkes også på spejderuniformen, som hun skulle bære, ikke i paradesammenhæng (hvor hat var påkrævet), men som en del af hendes rejseliv, hvor kittelkjolen med de mange lommer var praktisk og funktionel. Samtidig skulle den mildt sagt kønsneutrale påklædning fungere som beskyttelse, som visitkort og altså også som reklame. Potentielle medlemmer skulle overbevises og hverves undervejs.

Rejsen kom til at vare et år og gik på kryds og tværs gennem USA, og via Hawaii videre til Japan, Kina og Manchuriet. Sidste stop var Vladivostok, hvorfra hun sejlede hjem på et af ØK's skibe. Estrid holdt foredrag på engelsk undervejs om spejderbevægelsen og skrev et antal artikler til *Berlingske Tidende*, så det var bestemt ikke nogen ferie.

I Herman Bangs fodspor

Det er interessant at sammenligne hendes historier med den fem år yngre Palle Huldts beskrivelser af verden. Hvor han først og fremmest er den frejdige, nysgerrige og opvakte dreng, der skriver i bedste dansk stil-tradition, markerer Estrid Ott sig allerede her som en professionel reporter. Hendes nysgerrighed er lige så åben-

øjet og fordomsfri som Palles, men man mærker, at hun også har lært et håndværk, at hun kan vælge i sit stof, og at hun kan perspektivere. Og måske har hun skelet til en af husvennerne fra barndomshjemmet, Herman Bang, der for *Nationaltidende* havde beskrevet Christiansborgs brand 4. oktober 1884.

Stoffet til Otts første artikel bød sig til, så at sige, da anarkister sprænger flere bomber i Wall Street 16. september 1920, netop den dag hun ankom til byen, så hun med det samme kunne skrive en impressionistisk *on the spot*-reportage. Mesterstykket er dog beretningen fra Vladivostok, hvor hun 25. juli 1921 sammenfatter sine oplevelser i byen, der blev centrum for den russiske revolutions sidste opgør mellem de røde og hvide:

“Vladivostock er nu under japansk Overkontrol. Revolutionen er forbi. Var jeg kommet blot et Par Dage tidligere, kunde jeg have overværet de vilde Kampe i Gaderne.

I Vladivostock taler man om den hvide – ikke om den røde Fare. Udenfor Byen gør Resterne af tre opløste Hære Omegnen usikker. Man mener, der er omkring 10.000 Mand, og de skal alle leve. Plyndringer og Overfald hører til Dagens Orden. Ingen ved sig sikker. Naar Folk flytter paa Landet, regner de med at blive overrumplet i det mindste én Gang i Løbet af Sæsonen; derfor lader de alle Værdisager blive i Byen. Ledende Forretningsfolk bliver "kidnapped" og ført til et lille Hus, dybt inde i de mægtige Skove, hvor de bliver behandlet og beværtet, indtil de løslades, naar den ønskede Løsesum udbetales. En Hustru, der ikke kunde betale, fik først sendt sin Mands Finger og derpaa hele Haanden.

ESTRID OTT, DENMARK'S LEADING GIRL SCOUT

Capitol Photo Service, N. Y. •

Estrid Ott var massivt presseopdækket på det meste af rejsen. Her et billede fra New York Times, som kalder hende "Denmark's Leading Girl Scout". Udklip fra scrapbogen.

Der er hverken Ro, Orden eller Disciplin i Hærene. Nu og da, naar en god Taler – ved Hjælp af rigeligt Brændevin og Løfter om stor Belønning – faar samlet en Skare sammen, stormer de mod Vladivostock for at styrte Bolshevikerne.

Det var det, der skete Natten mellem den tredivte og enogtredivte Marts."

Man ser hende for sig, den tyveårige i den grimme, men kønsneutrale spejderuniform – og tankerne går videre til journalistiske arvtagere som Puk Damsgaard og Simi

Jan, tørklædeklædte i Syrien, og Mathilde Kierner med skudsikker hjelm i Ukraine.

Damesiden – nej tak!

Turen kunne måske være blevet en flyvende start på en karriere som dagbladsjournalist. Ott lod sig dog ikke ansætte på en avis, selvom *Berlingske* lokkede; hun ville hellere have sin frihed, for hun var slet ikke færdig med at rejse. Et hurtigt blik på dagbladene i Danmark kunne også afsløre, at der højest var plads til én kvindelig journalist på hver avis – og hun

Estrid Ott ankommer til New York oktober 1920. Udklip fra Express, Buffalo N.Y. Avisens billedtekst beretter vantro, at "Captain Ott" ikke bærer våben på sin rejse, da hun ønsker at vise, at en piges spejderuniform er tilstrækkelig beskyttelse hvorsomhelst i verden! Udklip fra scrapbogen.

blev altid overladt stof som *Hus og Hjem* eller *Damernes Verden*. Ott havde andre planer, og oplevelserne fra Vladivostok blev genbrugt i novellen *Fremmed Valuta* mange år senere.

Det er en nøgtern og fuldstændigt illusionsløs beretning om en russisk kvinde i Vladivostok, der optræder som kvidrende barnebrud i et ægteskab med en fortrukken svensk industrimand, en "sejrherre" i det kaos, der fulgte i kølvandet på den russiske borgerkrig 1918-20, hvor japanske, tjekkiske, amerikanske og britiske militærstyrker interвенerede. Manden fra 'det høje nord' er, forstår vi, den værdifulde og nødvendige 'valuta', som kvinden betaler med sin seksualitet (novellen er trykt i *Et blodrødt Stænk*, 1943).

En feminist med en plan

Otts position som solidarisk feminist fejler bestemt ikke noget. Det ser man også i det projekt, der blev hendes vigtigste, det hun især blev kendt for, og det hun kom til at leve af. Hun ville give piger og unge kvinder et alternativ til *det* traditionelle pigeliv, der var de fleste forundt, et liv, der stort set kun var forberedelse til ægteskab. Hun ville skrive bøger, der kunne inspirere og opruste til et andet liv; bøger, der var anderledes end de sentimentalt-inderlige historier, de fleste 'ungpigebøger' var fyldt med. Helt op til 1950'erne var normen i den slags bøger tårevædede beretninger om ulykkelige ungmøer på strenge kostskoler eller som husassistent hos onde direktørfruer. Men til sidst kom prinsen på den hvide hest, og så var problemerne løst.

Den model var ikke Estrid Otts. Hun skrev om kække og modige pighovedpersoner, der handlede og færdedes hjemme-

vant i den store verden og i den barske natur – og det betød, at de 8-16-årige pigelæsere, som lå hende særligt på sinde, fik masser af realoplysninger og praktisk viden om forhold i naturen, om dyrs levevis, og om mulighed for at finde vej og klare sig med få hjælpemidler. Noget der ellers kun kunne findes i drengebøger – og i spejderidrætten og spejderlivet.

Hendes mange bøger – mere end 85 titler – var dog ikke nok til at forsørge en familie med fire børn og en mand, der var hjemmegående, så Ott skrev også journalistiske artikler og drog landet rundt og holdt foredrag om sine rejser og oplevelser i Grønland, Finmarken, Lofoten og Svalbard. Hun var berygtet for at spille de forskellige aviser ud mod hinanden, så hun fik de mest attraktive aftaler og de bedste honorarer. Det var eksempelvis *Politiken*, der skulle have haft de ugentlige artikler, da hun, udsendt af Grønlands Styrelse, overvintrede 1932-33 med mand og fire små børn i Østgrønland – men *Berlingske* bød over og fik kontrakten.

Senere vendte Ott tilbage til *Politiken* og til Viggo Cavling, der nu var redaktør af det berømte tillæg *Magasinet*. Et kig i avisens honorarprotokoller afslører, at hun alene i regnskabsåret 1935-36 fik 29 artikler eller oversættelser trykt, heriblandt en selvironisk serie om sit liv som bondekone på den nordsjællandske gård, hun og hendes mand ejede i en periode i 1930'rne.

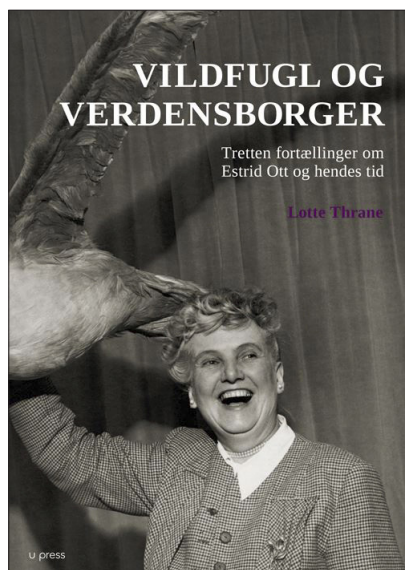
Og så var hun, ikke at forglemme, korrespondent i Finland under Vinterkrigen 1939-40 og under den såkaldte Fortsættelseskrig 1941-44, hvor hun drog rundt med *Lotta Svärd*, det finske lottekorps, der spillede en aktiv rolle under begge krige. Det kom der både artikler og bøger ud af.

Modernitetskritik?

Ott fortsatte hele livet med at hylde spejderbevægelsens pædagogiske principper – *learning by doing* – i sit liv og i sit store forfatterskab. Hun tilbad maskulin styrke, heltemod, hærdende øvelser og ranke rygge, både som privatperson og i forfatterskabet, og hun var derfor også en dedikeret, livslang beundrer af den karismatiske, monokelbærende Cay Lembcke – uanset hans medlemskab af det danske nazistparti, DNSAP. Hun

hyldede moderskikkelsen i det finske lottekorps og heroiserede krig som renselse. Men hun gjorde også grin med den tyske militærmagt i Danmark under krigen og blev arresteret og forhørt i Dagmarhus. Og hun var aktiv i modstandsbevægelsen og skjulte både jøder og modstandsfolk.

Hun udfordrer med andre ord vores måde at tænke feminisme, frigørelse, mandligt og kvindeligt. Og politik og modernitet, for den sags skyld. Men det er en helt anden historie.

Lotte Thranes kulturhistoriske biografi Vildfugl og verdensborger – Tretten fortællinger om Estrid Ott og hendes tid udkom 4. september 2015.

Estrid Ott (1900-1967) var journalist og forfatter til 85 titler:

Fire voksenbøger, en række småbørnsbøger (f.eks. *Bimbi*-bøgerne, hvor en legetøjslefant er fortæller) og over 40 "pigebøger", mange med handling fra de arktiske egne. *Nisseriget* (1917), *Kære Chester* (1931), *Bjørnekari* (1945) og *Chicos lange vandring* (1957) udløste henholdsvis kanonisering, nominering og hæderspriser i samtiden, og karakteristiske titler som *Da Mor var Dreng* (1923), *Frida og Fjeldlapperne* (1943) og *Amik drager ud i verden* (1953) kan stadig få lys i øjnene på kvinder over 50. Drengene læste efter sigende hemmeligt med.

Hun var, da hun døde, den forfatter, der modtog næsthøjeste beløb af bibliotekspengene.